

WPŁYW ADAPTACJI PAWILONU CZTE- RECH KOPUŁ WE WROCŁAWIU NA ŚCIEŻKĘ ZWIEDZANIA I CZYTELNOŚĆ NARRACJI.

Przyczynek do dyskusji nad
przekształceniami obiektów
historycznych w muzea

Michał Paweł Pieczka

Politechnika Wrocławska
ORCID 0000-0002-5017-3116

Bogusław Wowrzeczka

Politechnika Wrocławska
ORCID 0000-0003-3115-1218

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest zbadanie wpływu adaptacji Pawilonu Czterech Kopuł we Wrocławiu na ścieżkę zwiedzania z wykorzystaniem podejścia *space syntax* poprzez analizę przestrzeni wypukłych (*convex spaces*). Dodatkowo zastosowane metody obejmują przegląd literatury i źródeł, studia terenowe, analizę architektoniczną oraz analizę porównawczą obiektów referencyjnych. Badanie składa się z rekonstrukcji układu historycznego według projektu Hansa Poelziga (zakończenie budowy w 1913 r.), opisu stanu obecnego oraz propozycji zmian. Wyniki pokazują, że modernizacja przerwała pierwotną ciągłość amfiteatru wewnątrz, osłabiła jej rolę narracyjną oraz nie nadała czytelnej funkcji centralnemu dziedzińcowi, co skutkuje dezorientacją i fragmentaryzacją doświadczenia zwiedzania. W pracy

THE IMPACT OF THE ADAPTATION OF THE FOUR DOMES PAVILION IN WROCŁAW ON THE VISITOR ROUTE AND NARRATIVE CLARITY.

A contribution to the discussion
on the adaptation of historic
buildings into museums

Michał Paweł Pieczka

Politechnika Wrocławska
ORCID 0000-0002-5017-3116

Bogusław Wowrzeczka

Politechnika Wrocławska
ORCID 0000-0003-3115-1218

EXECUTIVE SUMMARY

This article examines how the adaptation of the Four Domes Pavilion in Wrocław affected its visitor route. The study employs a space syntax approach with convex space analysis, supported by a literature review, field studies, architectural analysis, and a comparative analysis of reference buildings. The research reconstructs the historical layout based on Hans Poelzig's 1913 design, describes the current state of the building, and proposes improvements. The findings show that modernization disrupted the original continuity of the interior enfilade, weakened its narrative role, and left the central courtyard without a clearly defined function – resulting in visitor disorientation and a fragmented spatial experience. To restore the building's spatial and narrative coherence, the article

zaproponowano oparte na wzorcach z muzeów referencyjnych zmiany organizacji ruchu i funkcji dziedzińca, mogące przywrócić spójność przestrzenną i narracyjną obiektu.

SŁOWA KLUCZOWE

architektura, adaptacja muzeów, space syntax, convex spaces, ścieżka zwiedzania, Hans Poelzig, muzeum sztuki współczesnej

METADANE

Muz., 2026(67)

Rocznik, eISSN 2391-4815

Data przyjęcia: 04.2026

Data recenzji: 06.2026

Data akceptacji: 06.2026

Data publikacji: 06.2026

DOI: 10.69500/m.113

Copyright: @Narodowy

Instytut Muzeów

WYDAWCA

Narodowy Instytut Muzeów © 2026

rocznikmuzealnictwo.nim.gov.pl

proposes changes to the courtyard's circulation and function, drawing on models from comparable museum buildings.

KEYWORDS

architecture, museum adaptation, space syntax, convex spaces, visitor route, Hans Poelzig, Museum of Contemporary Art

METADATA

Muz., 2026(67)

Annual, eISSN 2391-4815

Received: 04.2026

Reviewed: 06.2026

Accepted: 06.2026

Published: 06.2026

DOI: 10.69500/m.113

Copyright: @National Institute

for Museums

PUBLISHER

National Institute for Museums © 2026

rocznikmuzealnictwo.nim.gov.pl

WPROWADZENIE

Dziesięć lat po otwarciu Pawilonu Czterech Kopuł jako oddziału Muzeum Narodowego we Wrocławiu (MNWr) możliwa jest już nie tylko ocena jakości prac konserwatorskich, lecz także krytyczna analiza funkcjonowania obiektu jako muzeum. Modernizacja zakończona w 2016 r. przywróciła historyczną formę architektoniczną pawilonu projektu Hansa Poelziga, jednocześnie wprowadzając nowy układ funkcjonalny, którego celem było dostosowanie budynku do współczesnych standardów ekspozycji sztuki współczesnej. W praktyce okazało się jednak, że część decyzji projektowych znacząco wpłynęła na sposób prowadzenia ruchu zwiedzających oraz na czytelność narracji muzealnej.

Adaptacja obiektów historycznych do funkcji muzealnych jest od dekad jednym z kluczowych tematów w literaturze przedmiotu (Douglas 2006; Pieczka i Wowrzeczka 2021). W przypadku Pawilonu Czterech Kopuł współczesne wykorzystanie gmachu jako muzeum nie stanowi klasycznej zmiany funkcji, lecz odpowiada procesowi rehabilitacji rozumianemu jako przywrócenie użyteczności i znaczenia społecznego, związanego z pierwotną funkcją budynku (Plevoets i Van Cleempoel 2019).

W tym kontekście zasadnicze staje się pytanie, w jakim stopniu modernizacja zachowała pierwotną logikę przestrzenną pawilonu i sposób prowadzenia widza, a w jakim ją przekształciła. Celem niniejszego artykułu jest analiza wpływu adaptacji na ścieżkę zwiedzania w Pawilonie Czterech Kopuł, przeprowadzona z wykorzystaniem metody *space syntax*, w szczególności analizy przestrzeni wypukłych – *convex spaces* (Hillier i Hanson 1984). Badanie obejmuje trzy poziomy: rekonstrukcję historycznego sposobu funkcjonowania obiektu, analizę stanu obecnego oraz sformułowanie propozycji zmian, które mogłyby poprawić czytelność ruchu i spójność narracji muzealnej.

Artykuł wpisuje się w szerszy kontekst badań nad przekształceniami przestrzeni muzealnych. Prace dotyczące zmian funkcjonalno-przestrzennych muzeów wskazują, że interwencje architektoniczne – takie jak reorganizacja układów sal czy rozbudowy – istotnie wpływają na trajektorie ruchu zwiedzających oraz na sposób, w jaki odbierają oni narrację wystawienniczą (Hillier i Hanson 1984; Psarra 2009; Tzortzi 2016). Badania potwierdzają, że konfiguracja przestrzeni ma silny wpływ na zachowania zwiedzających, niejednokrotnie istotniejszy niż zmiana treści ekspozycji (Choi 1999; Hillier i Tzortzi 2006; Tzortzi 2016). Oznacza to, że architektura muzeum nie jest neutralnym tłem ekspozycji, lecz aktywnie współtworzy narrację i doświadczenie zwiedzania. W tym kontekście analiza Pawilonu Czterech Kopuł jako systemu przestrzennego staje się nie tylko uzasadniona, lecz wręcz konieczna dla pełnego zrozumienia jego funkcjonowania.

METODY, MATERIAŁY I STAN BADAŃ

1 Metody badawcze

Zastosowane metody badawcze obejmują przegląd literatury i źródeł, studia terenowe, analizę architektoniczną, metodę *space syntax* oraz analizę porównawczą odnoszącą się do adaptacji obiektów referencyjnych. W ramach *space syntax* wykorzystano analizę *convex spaces* jako jedną z podstawowych technik reprezentacji przestrzeni. Polega ona na podziale obiektu na pola wypukłe, które następnie zestawia się w graf połączeń odzwierciedlający relacje topologiczne między poszczególnymi jednostkami przestrzennymi (Hillier i Hanson 1984). W tym ujęciu graf stanowi abstrakcyjną reprezentację konfiguracji przestrzennej: każde pole wypukłe jest traktowane jako węzeł (punkt), natomiast możliwe przejścia między polami – jako krawędzie. Tak skonstruowana struktura umożliwia analizę budynku jako systemu powiązań determinujących potencjalne trajektorie ruchu oraz sposób percepcji przestrzeni przez zwiedzających. Zastosowanie metody *space syntax* w przypadku muzeów i przestrzeni wystawowych pozwala powiązać rozwiązania architektoniczne z kształtem ścieżki zwiedzania i odbiorem narracji. W rezultacie umożliwia to prześledzenie zmian, jakie zaszły w przypadku Pawilonu Czterech Kopuł.

2 Materiały źródłowe i stan badań

Materiał źródłowy obejmował szerokie spektrum dokumentacji architektonicznej i konserwatorskiej, co pozwoliło przyrzeć się ewolucji obiektu na przestrzeni ponad stu lat. Wykorzystano plany archiwalne przedstawiające pierwotną koncepcję architektoniczną, dokumentacje ukazujące zmiany wynikające z adaptacji obiektu do nowych funkcji (w tym obecnej), a także współczesne plany funkcjonalne odzwierciedlające aktualny układ ekspozycji i zaplecza technicznego. Materiały te pozwoliły odtworzyć kolejne fazy przekształceń przestrzennych oraz zidentyfikować okresy, w których zmiany architektoniczne wpłynęły na sposób użytkowania budynku.

Dotychczasowe opracowania dotyczące Pawilonu Czterech Kopuł koncentrują się przede wszystkim na aspektach historycznych, architektonicznych i konserwatorskich. Autorzy analizują genezę powstania pawilonu, jego rolę w kontekście Wystawy Stulecia, losy powojenne (Ilkosc 2000; Ilkosc i Grajewski 2018; Zwierz 2016) oraz zakres prac adaptacyjnych związanych z funkcją muzealną (Ilkosc i Grajewski 2018; Wojciechowski 2016). W literaturze dominują ujęcia opisowe skupione na wartości zabytkowej obiektu, jego stylistyce oraz znaczeniu historycznym. Występują również publikacje odnoszące się do technicznych aspektów konserwacji konstrukcji obiektu (Jasieńko i in. 2015, 2016; Adamowski i Matkowski 2009). Brakuje natomiast badań, które traktowałyby Pawilon Czterech Kopuł jako system przestrzenny, a nie wyłącznie dzieło architektury. Nie podejmowano dotąd prób analizy wpływu przekształceń funkcjonalnych na ścieżkę zwiedzania, dystrybucję ruchu czy percepcję narracji muzealnej. Niniejsze opracowanie wypełnia tę lukę, proponując spojrzenie syntaktyczne, które pozwala zrozumieć, jak konfiguracja przestrzeni organizuje doświadczenie odbiorcy.

BADANIA

1 Rys historyczny

Pawilon Czterech Kopuł został zaprojektowany przez Poelziga jako część zespołu Wystawy Stulecia (1913), zorganizowanej dla uczczenia setnej rocznicy odezwy Fryderyka Wilhelma III „An mein Volk”, wzywającej do wojny wyzwoleniczej, która doprowadziła do zwycięstwa nad Napoleonem (Ilkosc 2000). W centrum założenia zlokalizowano Halę Stulecia projektu Maxa Berga, służącą do organizacji obchodów, natomiast w jej sąsiedztwie usytuowano Pawilon Czterech Kopuł, wzniesiony z przeznaczeniem na Wystawę Historyczną. W okresie międzywojennym pawilon pełnił funkcję przestrzeni ekspozycji czasowych, m.in. *Wielkiej Wystawy Sztuk (Kunstausstellung Breslau; 1920)* oraz wystawy urbanistycznej *Mieszkanie i Miejsce Pracy (WUWA; 1929)* (Zwierz 2016).

Po II wojnie światowej obiekt szybko odzyskał funkcję wystawienniczą. W 1948 r. mieścił część Wystawy Ziem Odzyskanych, prezentując ekspozycję historyczną (Jassem i Minorski 1948). Następnie w latach 1951–1953 w jednej z kopuł działało planetarium (Rybka 1954). W 1953 r. pawilon przejęła Wytwórnia Filmów Fabularnych, przekształcając jego wnętrza w hale zdjęciowe, magazyny i zaplecze techniczne. Liczne ingerencje w układ przestrzenny doprowadziły do stopniowej degradacji pierwotnej struktury i zatarcia czytelności kompozycji. Przełom nastąpił dopiero po przejęciu obiektu przez MNWr i rozpoczęciu kompleksowej modernizacji w latach 2013–2015. Adaptację opracowała pracownia BeMM Architekti pod kierunkiem Marka Michałowskiego, odpowiedzialnego również za projekt wnętrz. Prace prowadzono w ścisłej współpracy z MNWr oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków z uwagi na wpis obiektu do rejestru zabytków. Od 2016 r. pawilon mieści Muzeum Sztuki Współczesnej, oddział MNWr.

2 Pawilon Wystawy Historycznej – pierwotny układ obiektu

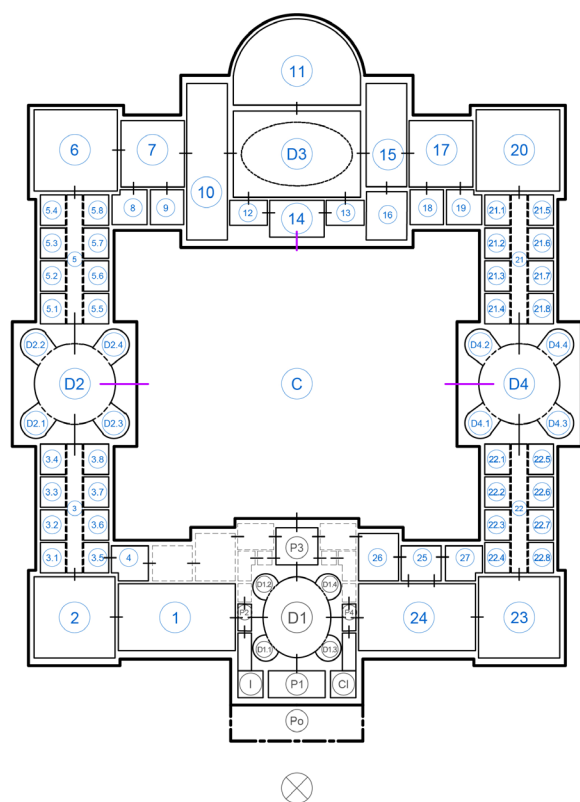
Poelzig zaprojektował Pawilon Wystawy Historycznej jako jednokondygnacyjny obiekt na rzucie zbliżonym do kwadratu z wewnętrznym dziedzińcem mieszczącym ogród. Każde z czterech skrzydeł zostało zaakcentowane kopułą: trzema na planie okręgu i jedną o narysie elipsy. Elewacje obiektu nawiązują do antyku poprzez zastosowanie kolumn i półkolumn, wykonanych jednak z nowoczesnego wówczas materiału – żelbetu. Najbardziej wiarygodnym źródłem informacji o pierwotnie

zrealizowanym projekcie jest przewodnik po wystawie, zawierający jego szczegółowy opis (Masner i Hintze 1916). Przedstawiony tam rzut stał się podstawą dalszych analiz i opracowania schematu przedstawiającego podział na przestrzenie wypukłe oraz grafu *convex spaces* (il. 1). Na tej podstawie można określić sposób poruszania się zwiedzających wystawę od wejścia do budynku ze strefy zewnętrznej (obrazowanej pierwszym punktem grafu – $\otimes$). W strukturze obiektu widoczny jest dominujący ring (pętla). Przechodzi on od pomieszczenia zwieńczonego pierwszą kopułą – D1, przez przestrzeń P1, kolejne wnętrza wystawowe począwszy od pozycji 1, w tym pomieszczenia z kopułami – D2, D3, D4, aż do pozycji numer 24 i P4. Graf jednoznacznie pokazuje, że układ obiektu został oparty na amfiladzie wewnątrz rozpoczynających się i kończących w punkcie D1, dzięki czemu zwiedzający poruszali się cały czas naprzód, bez potrzeby zawracania, a jedynie niewielkie gabarytowo przestrzenie wystawowe (np. od 3.1 do 3.8) stanowią ślepo zakończone punkty, będąc swego rodzaju niszami ekspozycyjnymi.

Wystawa Historyczna pierwotnie miała zostać zorganizowana w obejściu Hali Stulecia (Masner i Hintze 1916), co było prawdopodobną przyczyną przyjęcia takiego rozwiązania. Potencjalna lokalizacja wystawy w Hali skutkowałaby również uzyskaniem układu z dominującą pętlą (ringiem), z której dostępne byłyby kolejne wnętrza-nisze wystawowe. Natomiast główne wnętrza Hali Stulecia pozostawałoby niejako z boku tego układu, dostępne tylko punktowo. Ten sposób myślenia o organizacji przestrzeni zdecydował o strukturze przestrzennej Pawilonu Wystawy Historycznej – przeniesiono ten sam schemat, jednak ze względu na brak potrzeby dużego wnętrza służącego do spotkań zrealizowano jedynie zewnętrzny dziedziniec. Umieszczono w nim ogród w stylu empirowym, będący jednym z tzw. ogrodów historycznych zaaranżowanych podczas Wystawy Stulecia.

Rozwiązanie z dziedzińcem nie odbiegało od ówczesnych wzorców architektury muzealnej. Przykładowo Karl F. Schinkel w projekcie *Altes Museum* w Berlinie (otwartym w 1830 r.) zrealizował dwa dziedzińce – niedostępne dla zwiedzających, lecz umożliwiające wykonanie amfilady wewnątrz organizujących ścieżkę zwiedzania. Z kolei w *Neues Museum* (projekt Friedrich A. Stüler, otwarte w 1859 r.) nakryto dziedzińce dachem, włączając je do wnętrza ekspozycyjnych (tzw. Dziedziniec Egipski i Dziedziniec Grecki). Oba te przykłady musiały być dobrze znane urodzonemu w Berlinie Poelzigowi, zwłaszcza że stanowiły jedno z najbardziej wpływowych wzorców w tej części Europy.

Mimo swobody twórczej, która przysługiwała Poelzigowi jako autorowi projektu zagospodarowania terenu kompleksu Wystawy Stulecia, nie porzucił on pierwotnych założeń na rzecz indywidualnej koncepcji. Zdecydował się na replikację układu, który prawdopodobnie mógł zostać zrealizowany w Hali autorstwa Berga. Potwierdzają to zbliżone wymiary dziedzińca pawilonu (ok. 60 x 50 m) oraz głównego wnętrza Hali Stulecia (ok. 67 m średnicy). W obu przypadkach ekspozycja miała znajdować się w obejściu – serii pomieszczeń otaczających centralny punkt. Fakt ten, często pomijany w dotychczasowych badaniach, stanowił kluczową zasadę organizującą architekturę pawilonu.

Pawilon Czterech Kopuł - plan
dla historycznego układu

Oznaczenia:

Po - portyk wejściowy

I - informacja

Cl - szatnia

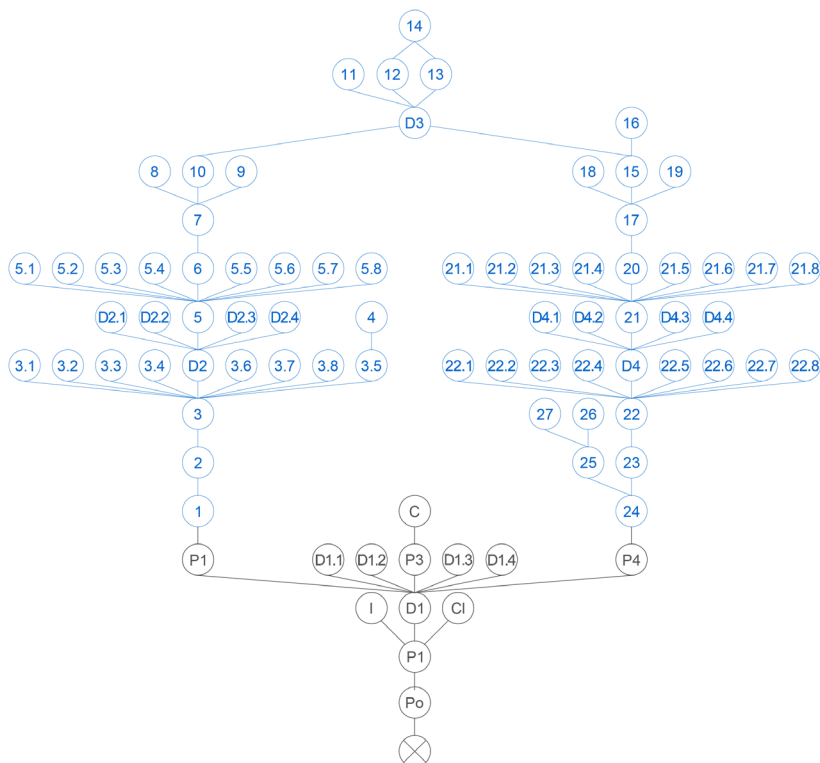
P - ciągi komunikacyjne

D - pomieszczenie z kopułą

C - dziedziniec

numer - kolejne pomieszczenia ekspozycyjne

— niewykorzystywane połączenia
pomiędzy pomieszczeniami

Graf dla układu historycznego

1. Układ historyczny – podział na przestrzenie wypukłe, graf; oprac. Michał Pieczka

3 Pawilon Czterech Kopuł – stan obecny

Obecnie obiekt funkcjonuje pod nazwą Pawilon Czterech Kopuł i mieści Muzeum Sztuki Współczesnej. Adaptacja do tej funkcji oparta była na założeniu zachowania zewnętrznego historycznego wyglądu obiektu, postrzeganego z poziomu zwiedzającego. Wnętrza natomiast zostały poddane przeobrażeniom. Kluczową zmianą stało się nakrycie dziedzińca (punkt C w górnym grafie na il. 2) szklanym dachem wspartym na stalowej konstrukcji. Należy jednak zauważyć, że konstrukcja zadaszenia ze względu na swoje gabaryty i liczne słupy dominuje nad zabytkową strukturą pawilonu i stanowi główny element odbioru wizualnego tej przestrzeni. Niedopasowanie formy stalowej konstrukcji dachu do zabytkowego założenia jest również wskazywane przez krytyków jako wada (Wojciechowski 2016). Jednak interwencja ta pozwoliła uzyskać pomieszczenie

o znacznej powierzchni (ok. 2800 m²), w którym zaplanowano kawiarnię oraz możliwość organizacji spotkań i wystaw. Te dwa ostatnie przeznaczenia są jednak trudne w realizacji ze względu na niewłaściwe parametry akustyczne oraz znaczne nasłonecznienie wnętrza, co w praktyce ogranicza możliwości ekspozycyjne do wybranych typów rzeźb i instalacji. Z tego powodu na dziedzińcu wprowadzono niewielką, wolno stojącą bryłę sali ekspozycyjnej C1, wydzieloną ścianami i sufitem.

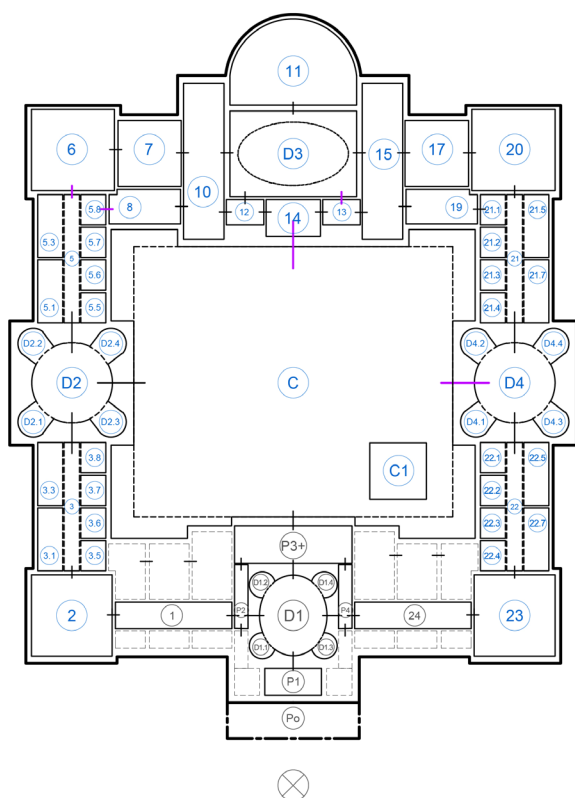
Adaptacja spowodowała także usunięcie części pierwotnych przestrzeni ekspozycyjnych – pomieszczenia nr 1, 23, 24 – które charakteryzowały się dogodnymi warunkami ze względu na swoje proporcje oraz rozproszone górne oświetlenie uzyskane dzięki złożonemu układowi świetlików. W strefie ekspozycyjnej dokonano połączenia niektórych nisz wystawowych (np. do 3.1 przyłączono dawne 3.2), co było krokiem w kierunku integracji przestrzennej wnętrz. Jednak zasadniczą zmianą jest przyjęcie sztywnego podziału na odrębną wystawę stałą i czasową. Spowodowało to likwidację pierwotnego założenia Poelziga z amfiladowym układem pomieszczeń tworzących dominującą pętlę, co stanowiło kluczowy element doświadczenia muzealnego.

Obecnie (stan na marzec 2026 r.) zwiedzający wystawę stałą zmuszony jest do powrócenia przez te same wnętrza, aby wydostać się ze strefy wystawy stałej, co wynika ze ślepego zakończenia układu. Podobnie jest w przypadku wystawy czasowej, choć umożliwia ona wejście na dziedziniec, który pomimo tego faktu jest słabo zintegrowany z przestrzenią wystawową. Paradoksalnie nastąpiło zwiększenie tzw. głębokości przestrzennej do wartości 16 poziomów. W efekcie nie nadano czytelnej funkcji centralnemu dziedzińcowi, co skutkuje dezorientacją i fragmentaryzacją doświadczenia zwiedzania, a także osłabiono klarowność narracyjną pierwotnego układu.

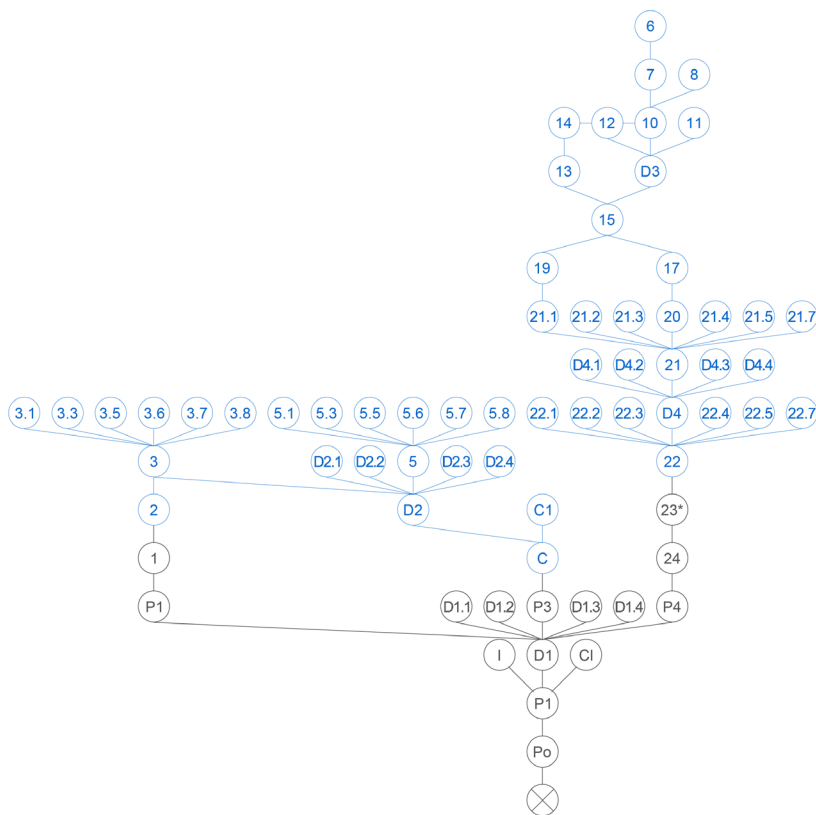
4 Zadaszone dziedzińce muzealne – obiekty referencyjne

Zadaszenie dziedzińca Pawilonu Czterech Kopuł nie jest zjawiskiem odosobnionym. Zabieg ten wpisuje się w nurt współczesnych modernizacji i adaptacji historycznej zabudowy muzealnej. Sztandarowym przykładem jest British Museum (projektu Roberta Smirke'a, otwarte w 1852 r.), przebudowane według projektu Normana Fostera z 2000 r., kiedy to otwarto przykryty szklanym dachem dziedziniec, zw. Queen Elizabeth II Great Court. Stanowi on główny punkt muzeum skupiający funkcje ogólnodostępne, takie jak informacje, kasy biletowe, sklep muzealny, księgarnia, kawiarnia, toalety. W przestrzeni tej wyeksponowano również nieliczne rzeźby, jednak pełni ona przede wszystkim rolę węzła komunikacyjnego, z którego można przejść do czterech skrzydeł budynku i rozpocząć zwiedzanie.

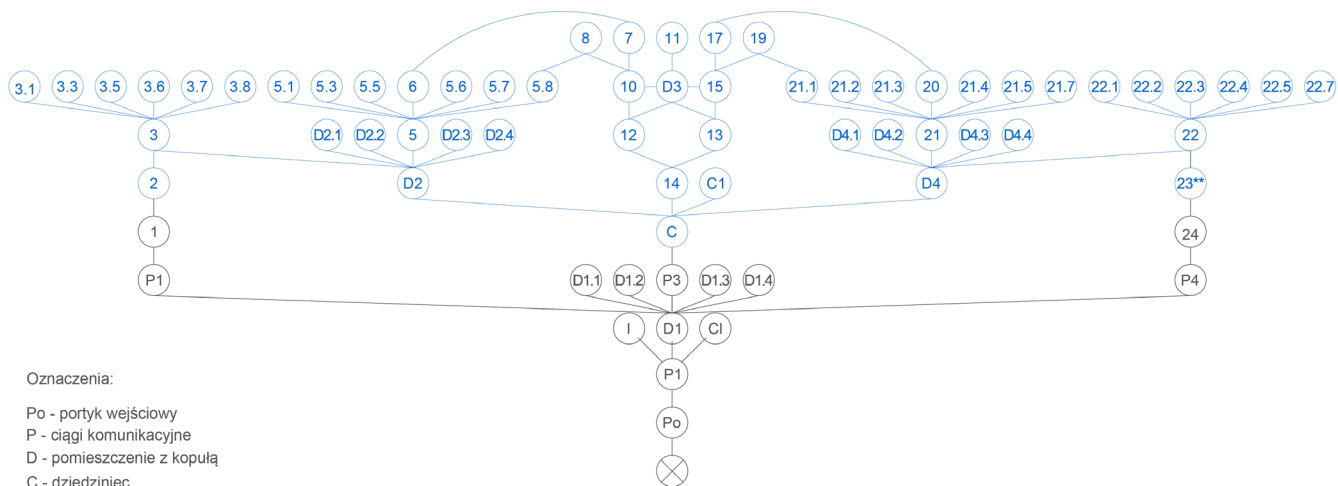
Podobne rozwiązanie zastosowano w Deutsches Historisches Museum w Berlinie. Dziedziniec o wymiarach ok. 40 x 40 m, będący częścią dawnego arsenału (projektu Andreasa Schlütera, 1730 r.), został zadaszony w 2003 r. podczas modernizacji według projektu I. M. Peia. Tworzy on przestrzeń komunikacyjną i eventową dla muzeum, charakteryzującą się wolnym planem ze względu na brak podpór zadaszenia w strefie dziedzińca, co uzyskano dzięki zastosowaniu dwukrzywiznowej powłoki. Kolejnym analogicznym przykładem jest Narodowe Muzeum Morskie w Amsterdamie (Het Scheepvaartmuseum), zlokalizowane w dawnym budynku arsenału (z 1656 r.), projektu Daniëla Stalpaerta. Podczas ostatniej renowacji w 2011 r., według planów Liesbeth van der Pol, muzeum uzyskało szklany dach projektu biura Ney & Partners, o konstrukcji z profili o niewielkich gabarytach, bez podpór wewnętrznych. Również w tym wypadku dziedziniec stanowi główny punkt komunikacyjny, umożliwiając wejście do jednej z trzech stref wystawowych, a także zapewnia funkcje uzupełniające.

Pawilon Czterech Kopuł - plan dla obecnego układu

Graf dla obecnego układu po adaptacji do funkcji muzeum sztuki

Graf z propozycją zmiany układu

Oznaczenia:

Po - portyk wejściowy

P - ciagi komunikacyjne

D - pomieszczenie z kopułą

C - dziedziniec

numer - kolejne pomieszczenia ekspozycyjne

P3+ - dawny ciąg komunikacyjny

obecnie szatnia i informacja

23* - sklep muzealny - obecny układ

— obecnie niewykorzystywane połączenia pomiędzy pomieszczeniami (planowane wykorzystanie w proponowanej zmianie układu)

23** - przywrócenie sali wystawowej (planowane w proponowanej zmianie układu)

2. Układ obecny po adaptacji do funkcji muzeum sztuki – podział na przestrzenie wypukłe i graf (rzęd górny), graf dla proponowanej zmiany układu (rzęd dolny); oprac. Michał Pieczka

Powyższe przykłady pokazują, że wtórnie zadane dziedzińce pełnią zasadniczo funkcje komunikacyjne i recepcyjne, zmieniając na bardziej elastyczny i otwarty dotychczasowy sposób poruszania się po obiekcie, umożliwiając nowe połączenia sprzyjające przepływowi ludzi i interakcjom społecznym.

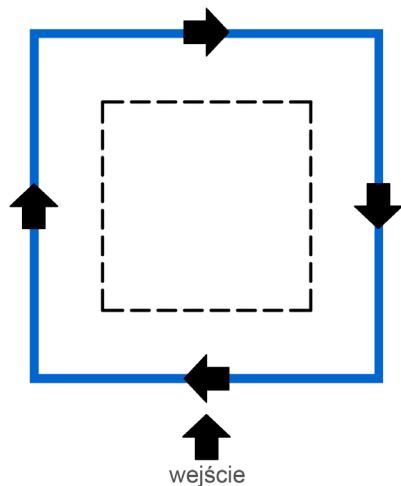
5 Pawilon Czterech Kopuł – propozycje zmian układu

Obecny układ muzeum można poddać zmianom uwzględniającym jego historyczny sposób funkcjonowania, a także wzorce wynikające z analizy referencyjnych przykładów, omówionych we wcześniejszym podrozdziale. Propozycję prezentuje dolny graf na il. 2, który zakłada wykorzystanie nieużytkowanych aktualnie połączeń między pomieszczeniami. Zasadniczym walorem takiego podejścia jest przywrócenie pierwotnej koncepcji Poelziga o możliwości przejścia przez obiekt amfiladowym układem pomieszczeń tworzących pętlę. Ponadto otwarcie dziedzińca na cztery kierunki pozwala na integrację przestrzenną całego założenia i zmniejszenie głębokości przestrzennej do dziewięciu poziomów. Zmiana ta wiązałaby się z potrzebą przystosowania systemu biletowania poprzez wprowadzenie kontroli na każdym wejściu z dziedzińca lub alternatywnie przed nim. Rozwiązanie to nie kolidowałoby z koncepcją kuratorską, ponieważ obecna wystawa w przeważającej części ma charakter tematyczny. Propozycja jest również spójna z samą architekturą budynku, akcentując wnętrza nakryte kopułami, które pozwalają na dostęp do nich z dziedzińca.

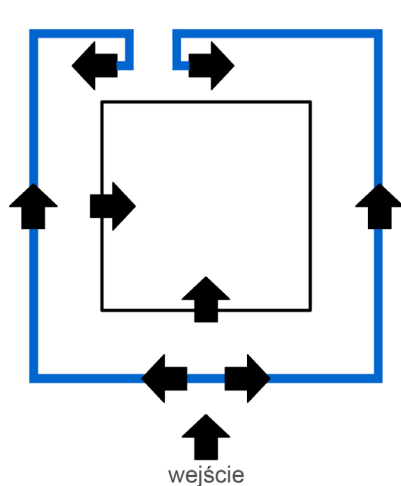
Sam dziedziniec powinien pełnić funkcję komunikacyjną uzupełnioną o kawiarnię, sklep muzealny, punkty informacyjne. Funkcje te mogłyby być realizowane poprzez wprowadzenie odpowiedniej aranżacji wyposażenia, a także uzupełnione o wolno stojące bryły mieszczące pomieszczenia wykładowe lub warsztatowe, jak w przypadku sali C1. Jest to nawiązanie do dobrych praktyk występujących w British Museum, gdzie dziedziniec stanowi punkt centralny i miejsce spotkań. Takie rozwiązanie pozwoliłoby również na przywrócenie wartościowej przestrzeni ekspozycyjnej w pomieszczeniu nr 23. Układ muzeum uzyskałby bardziej otwarty charakter, jednocześnie zachowując historyczną ścieżkę zwiedzania, a także pozwoliłoby na wytworzenie miejsca spotkań na dziedzińcu.

PODSUMOWANIE

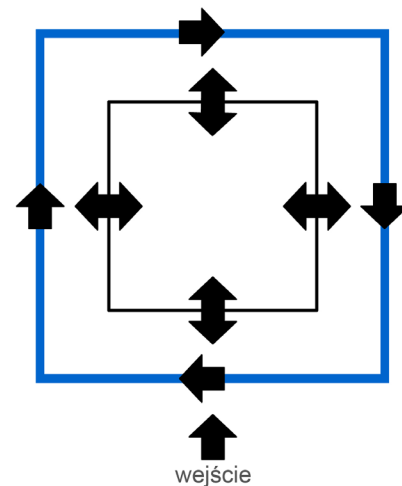
Badania podsumowuje il. 3, przedstawiająca opisane w pracy sposoby poruszania się zwiedzających. W niniejszym artykule scharakteryzowano pierwotny układ budynku wraz ze ścieżką zwiedzania, wskazując na wcześniej niedostrzegany fakt występowania dominującego ringu w strukturze syntaktycznej dzieła Poelziga. Zwrócono również uwagę na jego przyczynę związaną z pierwotnym planowaniem Wystawy Historycznej w Hali Stulecia. Opisano adaptację obiektu ze szczególnym uwzględnieniem ścieżki zwiedzania, pokazując, że pomimo zadania dziedzińca uzyskane w ten sposób nowe pomieszczenie nie sprzyja integracji, a obecne użytkowanie spowodowało rozmycie pierwotnej koncepcji Poelziga. W pracy w syntetyczny sposób omówiono przykłady pokrewnych adaptacji, wskazując na ich użytkowanie i wywołane zmiany w strukturze komunikacyjnej obiektów. Analiza ta ujawniła możliwości usprawnienia obecnego układu tak, aby przywrócić historyczną ideę cyrkularnego poruszania się po pawilonie. Zaproponowane zmiany mogłyby wprowadzić nowe połączenia, sprzyjając większej elastyczności w organizacji przestrzeni ekspozycyjnych, integracji przestrzennej i pozwalając na pełne wykorzystanie potencjału Pawilonu Czterech Kopuł jako miejsca spotkań, co umożliwiłoby rozwój muzeum.

Układ historyczny

Układ po adaptacji do funkcji muzeum sztuki

Proponowana zmiana układu

3. Schematyczne przedstawienie zmian w przebiegu linii ruchu w pawilonie; oprac. Bogusław Wowrzeczka, Michał Pieczka

BIBLIOGRAFIA

- Adamowski J., Matkowski Z. (2009), *Analiza wybranych uszkodzeń Pawilonu Czterech Kopuł Hansa Poelziga we Wrocławiu*, „Wiadomości Konserwatorskie”, nr 26, s. 538–546.
- Choi Y. K. (1999), *The morphology of exploration and encounter in museum layouts*, „Environment and Planning B: Planning and Design”, t. 26, s. 241–250.
- Douglas J. (2006), *Building Adaptation*, Routledge, London.
- Foster N., Sudjic D. (2011), *The Great Court at the British Museum. Foster + Partners*, Prestel, Munich.
- Hillier B., Hanson J. (1984), *The Social Logic of Space*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hillier B., Tzortzi K. (2006), *Space syntax: The language of museum space*, [w:] *A Companion to Museum Studies*, red. S. Macdonald, Blackwell, Malden, s. 282–301.
- Ilkosc J. (2000), *Projekty Hansa Poelziga na Wystawę Stulecia we Wrocławiu w 1913 roku*, [w:] *Hans Poelzig we Wrocławiu. Architektura i sztuka 1900–1916*, red. J. Ilkosc, B. Störckuhl, Muzeum Architektury, Wrocław.
- Ilkosc J., Grajewski G. (2018), *Pawilon Wystawy Historycznej: Pawilon Czterech Kopuł. Muzeum Sztuki Współczesnej Oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu*, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Wrocław.
- Jasieńko J., Bednarz Ł., Raszczuk K., Misztal W. (2016), *Strengthening of the north dome in the “Four Domes Pavilion” using FRCM system*, [w:] *Structural Analysis of Historical Constructions. Anamnesis, Diagnosis, Therapy, Controls*, red. K. Van Balen, E. Verstryngge, CRC Press, London, s. 1121–1124.
- Jasieńko J., Raszczuk K., Moczko M., Piechówka-Mielnik M. (2015), *Selected aspects of the structural analysis of the north dome in the “Four Domes Pavilion”*, „Civil and Environmental Engineering Reports”, t. 17, nr 2, s. 33–41.
- Jassem M., Minorski J. (1948), *Wystawa Ziem Odzyskanych we Wrocławiu*, „Architektura”, nr 10, s. 1–29.
- Masner K., Hintze E. (1916), *Die historische Ausstellung zur Jahrhundertfeier der Freiheitskriege, Breslau 1913*, Selbstverlag der Stadt Breslau, Breslau.
- Pieczka M., Wowrzeczka B. (2021), *Art in post-industrial facilities – Strategies of adaptive reuse for art exhibition function in Poland*, „Buildings”, t. 11, nr 10, 487.
- Plevoets B., Van Cleempoel K. (2019), *Adaptive Reuse of the Built Heritage. Concepts and Cases of an Emerging Discipline*, Routledge, London.
- Poelzig H. (1913), *Die Anlage der Jahrtausendausstellung*, „Schlesische Zeitung. Sondernummer”, s. 5–6.

- Psarra S. (2009), *Architecture and Narrative. The Formation of Space and Cultural Meaning*, Routledge, London.
- Rybka E. (1954), *Działalność obserwatoriów astronomicznych Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1950–1953*, „Postępy Astronomii”, t. 2, z. 2, s. 108–116.
- Tzortzi K. (2016), *Museum Space. Where Architecture Meets Museology*, Routledge, London.
- Wojciechowski Ł. (2016), *Modernizacja Pawilonu Czterech Kopuł we Wrocławiu*, „Architektura – Murator”, nr 5, s. 58–62.
- Zwierzi M. (2016), *Tradycje wystawiennicze we Wrocławiu w latach 1818–1948. Architektura i rozplanowanie terenu wystaw*, Muzeum Architektury, Wrocław.

DR INŻ. ARCH. MICHAŁ PIECZKA

Adiunkt na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej oraz członek Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP). W działalności badawczej zajmuje się projektowaniem muzeów, relacjami między architekturą a narracją oraz powinowactwami sztuki i architektury. W obszarze jego zainteresowań naukowych i zawodowych znajduje się także tematyka adaptacji obiektów do nowych funkcji; michal.pieczka@pwr.edu.pl.

DR HAB. INŻ. ARCH. BOGUSŁAW WOWRZECZKA, PROF. PWR

Profesor na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej. W pracy badawczej zajmuje się zagadnieniami miasta postindustrialnego ze szczególnym naciskiem na procesy rewitalizacji obiektów i terenów przemysłowych. Jest autorem zrealizowanych obiektów użyteczności publicznej i przemysłowych nominowanych do międzynarodowej Nagrody UE w konkursie architektury współczesnej im. Miesa van der Rohe oraz wyróżnionych przez ministra inwestycji i rozwoju w dziedzinie wybitnych osiągnięć twórczych; boguslaw.wowrzechka@pwr.edu.pl.